

TÜRKİYE’NİN KIBRIS POLİTİKASI: GEÇMİŞTEN BUGÜNE DIŞ GÜVENLİK VE POLİTİKA

Zeynep TOPBAŞ¹

Öz

Kıbrıs Adası, stratejik konumu nedeniyle tarih boyunca büyük güçlerin ilgisini çekmiş ve bu nedenle adanın egemenliği, güvenlik ve bölgesel denetim açısından kritik bir önem taşımaktadır. 1571’de Osmanlı Devleti’ nin adayı fethetmesiyle Kıbrıs, Osmanlı topraklarına katılmış ve adada adaletin sağlanması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Ancak, 1821’de Mora İsyanı’nın etkisiyle Kıbrıs’ta Osmanlı yönetimine karşı bir direnç başlamış, adadaki Rum halkının bağımsızlık talepleri giderek güçlenmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı’nın Rusya karşısında mağlup olmasına ve İngiltere’nin Osmanlı’ya yeni bir politika benimsemesine yol açtı. Kıbrıs, 1878’de imzalanan Kıbrıs Anlaşması ile İngiltere’ye kiralandı ve adada İngiltere hâkimiyeti başladı. 1878’de adanın İngiltere’ye kiralanması, etnik gruplar arasında yeni çatışma alanlarının ortaya çıkmasına yol açmış ve bu durum Türk- Rum ilişkilerini derinden etkilemiştir. 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğunda, Türkler ve Rumlar arasındaki gerilim, anayasal sorunlar ve karşılıklı güvensizlik nedeniyle bir çözüm sürecine girmemiş, Kıbrıs sorunu daha da karmaşıklaşmıştır. 1963’te Kıbrıs’ta Rumlar tarafından Türkler’e yönelik başlatılan kitlesel saldırılarla başlayan şiddetli çatışmalar meydana gelmiştir. Bu olay Kanlı Noel olarak adlandırılmakta ve Kıbrıs’taki etnik gerilimleri artırmış ve adanın bölünmesine zemin hazırlamıştır. Kanlı Noel, 21 Aralık 1963’te Kıbrıs’ta Rumlar tarafından Türkler’e yönelik başlatılan kitlesel saldırılarla başlayan şiddetli çatışmalardır. Bu olay, Kıbrıs’taki etnik gerilimleri artırmış ve adanın bölünmesine zemin hazırlamıştır. Türkiye, Kıbrıs Türklerinin güvenliğini koruma sorumluluğu çerçevesinde müdahale kararı almıştır. Türkiye, 20 Temmuz 1974’te "Kıbrıs Barış Harekatı" adı verilen askeri müdahaleyi başlatmıştır. 1974’te Türkiye’nin gerçekleştirdiği askeri müdahale sonrasında Kıbrıs, fiilen ikiye bölündü. Kuzeyde Türkler, güneyde ise Rumlar yaşamaya başlamıştır. Kıbrıs Türkleri, uzun süredir yaşadığı acılar sonrası, 15 Kasım 1983’te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni ilan etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Türkiye, Kanlı Noel 1963, Mora İsyanı, Barış Harekatı 1974.

TURKEY'S CYPRUS POLICY: FROM PAST TO PRESENT EXTERNAL SECURITY AND POLITICS

Abstract:

The island of Cyprus has attracted the attention of great powers throughout history due to its strategic location, and therefore the sovereignty of the island is of critical importance in terms of security and regional control. After the Ottoman Empire conquered the island in 1571, Cyprus was annexed to the Ottoman territory and important steps were taken to ensure justice on the island. However, with the effect of the Peloponnesian Revolt in 1821, resistance to Ottoman rule began in Cyprus and the Greek Cypriot people's demands for independence grew stronger. The Ottoman-Russian War of 1877-1878 led to the Ottoman Empire's defeat against Russia and Britain's adoption of a new policy towards the Ottoman Empire. Cyprus was leased to Britain with the Cyprus Treaty signed in 1878 and British rule on the island began. The lease of the island to Britain in 1878 led to the emergence of new areas of conflict between ethnic groups and this situation deeply affected Greek-Turkish relations. In 1960, when the Republic of Cyprus was established, the tensions between Turks and Greeks did not enter a settlement process due to constitutional problems and mutual distrust, and the Cyprus problem became more complicated. In 1963, violent clashes broke out in Cyprus, starting with mass attacks launched by the Greeks against the Turks. This event, known as Bloody Christmas, exacerbated ethnic tensions in Cyprus and paved the way for the division of the island. Bloody Christmas was the violent clashes in Cyprus that began on December 21, 1963, with mass attacks launched by Greek Cypriots against Turks. This event increased ethnic tensions in Cyprus and paved the way for the division of the island. Turkey decided to intervene within the framework of its responsibility to protect the security of the Turkish Cypriots. On July 20, 1974, Turkey launched a military intervention called the "Cyprus Peace Operation". After Turkey's military intervention in 1974, Cyprus was de facto divided into two. Turks started to live in the north and Greeks in the south. After a long period of suffering, the Turkish Cypriots declared the Turkish Republic of Northern Cyprus on November 15, 1983.

Keywords: Cyprus, Turkey, Bloody Christmas 1963, Peloponnesian Revolt 1878, Peace Operation 1974.

Giriş

Kıbrıs Adası, tarih boyunca stratejik konumu nedeniyle pek çok medeniyetin ilgisini çekmiş ve stratejik önemini hep korumuştur. Doğu Akdeniz’de egemenlik, kurmayı amaçlayan bir devletin güvenliğini sağlaması için Kıbrıs’a sahip olması gerekir. Kıbrıs’ı elinde bulunduran bir devlet, deniz ulaşım yollarına egemen olduğu gibi, Doğu Akdeniz ülkelerinden herhangi birine karşı girişeceği bir harekâta da güvenilir stratejik bir üstünlük sağlayabilir, Akdeniz’i ve Ortadoğu’yu da kontrolü altında tutabilir (Kabasakal,1986, s.33) Osmanlı Devleti’nin tam güvenliği açısından, Kıbrıs Adası’nın ele geçirilmesi jeopolitik ve stratejik bir zorunluluk halinde olmuştur. Osmanlı Devleti’nin Kıbrıs adasını fethinden önce adanın yönetimi birçok defa el değiştirmiştir (Güler, 2004, s. 101). Bu yönetim değişiklikleri, adanın stratejik öneminin sürekli olarak arttığını ve bölgedeki egemenlik mücadelesinin ne denli kritik hale geldiğini göstermektedir. Kıbrıs, Osmanlılardan önce, devrin en güçlü deniz kuvvetleri olan Venedik’in elinde bulunuyordu. Ada bu hali ile Osmanlı Devleti için bir tehdit ve tehlike kaynağıydı. Diğer taraftan bulunduğu yer dolayısıyla siyasi, askeri ve ekonomik yönden büyük stratejik öneme sahipti. Bu sebeplerden dolayı Kıbrıs’ın ele geçirilmesi İmparatorluğun bütünlüğü ve geleceği bakımından bir mecburiyet haline gelmişti (Hacıbekiroğlu, 1995, s. 4). Bu stratejik zorunluluk, Osmanlı Devleti’nin Kıbrıs’ı fethetme kararını kesinleştirmiş ve ada üzerindeki egemenlik sağlandığında, Doğu Akdeniz’deki güç dengeleri Osmanlı lehine değişmiştir. Kıbrıs 1489’ dan beri Venedik hakimiyetindedir. Kıbrıs kuşatması bir sene sürdü. Osmanlıyı zafere ulaştıran, Kıbrıs’ın kaderini belirleyen ise Mağusa kuşatması olmuştur (Arkan, 2015, s. 1). 1571’de Devleti tarafından fethedilen Kıbrıs Adası tamamen Türk egemenliği altına alınmıştır. Osmanlı’nın adayı fethetmesiyle birlikte artık Kıbrıs’ta adalet ve eşitliğe dayanan yerleşik bir imparatorluk düzeni hakim olmaya başlamıştı. Ada artık Osmanlı Devleti’nin bir parçası olduğu için, 16. yüzyıldaki yükselme döneminin olanaklarından ve Osmanlı sınırları içindeki düzenli yönetimden adada yaşayan halkta yararlanıyordu (Vatansever, 2010, s. 1492). Ancak, Osmanlı Devleti’nin zayıflamaya başlaması üzerine Kıbrıs’ta kurulan bu düzen sarsılmaya başladı. İmparatorluğun bir parçası olması nedeniyle, Kapitülasyonlara sahip olan İngiliz, Fransız, Ceneviz Konsolosları ve uyrukları birçok imtiyazlara kavuştular ve kapitülasyonlar burada da geçerli oldu. Bunlar her çeşit vergiden muaf oldukları gibi, hapsedilemez ve evleri de aranamazdı. Aralarındaki davalar Şer’i Mahkemeler değil konsoloslarının hakemliği ile hallederlerdi. Çoğunluğu Rumlardan oluşan konsolos tercümanları da bu haklara sahiptiler. Bu gelişmeler ve değişiklikler, Kıbrıs’ın siyasi, ekonomik ve sosyal yaşantısını olumsuz olarak etkilemeye başlamış, devlete karşı bazı olayların meydana gelmesine sebep olmuştur (Hacıbekiroğlu, 1995, s. 6). Bu sürecin sonucunda, Kıbrıs’ta gerilim artmış ve adada istikrarın sağlanması her geçen gün daha da zorlaşmıştır.

1. Mora İsyanı ve Kıbrıs’a Etkileri

1821 yılında başlayan Mora İsyanı, Yunan bağımsızlık hareketinin önemli bir parçası olup, Kıbrıs’taki Rum halkını Osmanlı yönetimine karşı ilk ciddi olaylara zemin hazırlayan bir isyan olarak kabul edilen ve adadaki huzursuzlukları artıran bir etken olarak nitelendirilir. İsyanın etkisiyle Kıbrıs’ta Osmanlı yönetimine karşı gizli bir direnç meydana gelmiştir. Türk-Rum ilişkileri derinden etkilemiştir.

İsyan gözüyle algılanmayıp kargaşa olarak kabul edilen ve askeri tedbirlerle bastırılabilceğini düşünerek Osmanlı Devleti yanlış bir yanılgıya sürüklenmişti. Gizli ve el altından Avrupa tarafından desteklenen bu isyan bir bağımsızlık hareketiydi. İsyanın hemen akabinde, Rumların yaşadığı bütün vilayetlerde tedbirler alınmıştı. Osmanlı Devleti, İstanbul’da ele geçirdiği Fener Rum Patriği’nden Kıbrıs Başpiskoposuna yazılmış mektuplardan isyanın Mora dışına yayılması için bazı temaslarda bulunulduğunu tespit etti. Bu mektuplar, Kıbrıs’ta da Mora İsyanı’na benzer bir isyanın planlandığını ortaya koymaktaydı. Kıbrıs Rum Başpiskoposu ve ortakları Tuzla’da Rus Konsolosun konağında bir araya gelerek isyanın nasıl gerçekleştirileceği üzerinde görüş

alışverişinde bulunmuşlardır (Çoruh, 2018, s. 301). Kıbrıs'taki hareketler, adada Osmanlı'nın hâkimiyetini tehdit eden bir çöküşün başlangıcını simgeliyordu ve aynı zamanda Yunan bağımsızlık hareketinin adadaki yansımaları hızlandırıyordu. Rumlar, yaşanan bu gelişmelerden sonra uzun yıllar boyunca başka bir isyan girişiminde bulunmamış, Enosis isteklerini daha çok demokratik yollardan gündeme getirmeyi pragmatik bir yöntem olarak benimsemişlerdir. Bu durum Kıbrıs'ın İngiliz yönetimine geçtiği 1878 yılından sonra 20'nci yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir (Balyemez, 2021, s. 220).

2. 93 Harbi ve Kıbrıs: Osmanlı-Rus Savaşının Adadaki Etkileri

Rumi takvime göre 1293 yılında başlaması sebebi ile 93 Harbi olarak adlandırılan 1877- 1878 yıllarında cereyan eden Osmanlı-Rus Harbi, bölgede dengeleri değiştiren ve İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne karşı politika değişikliğine gittiği olaydır (Çelik, 2021, s. 8). 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı Mısır krizinden sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmanın eşiğine geldiği ikinci büyük krizdir. 19.yy'ın ilk çeyreğini takiben yavaş yavaş şekillenip büyüyen Mısır krizi çeşitli ödünler karşılığında İngiltere'nin desteği alınarak atlatılmıştı (Baktaya, 2016, s. 2). Rusya'nın bölgede bir güç haline gelmesi sebebiyle İngiltere'nin politikaları da buna göre şekillenmiştir. 93 Harbi'nde Osmanlı Devleti'nin mağlup olması sonrasında İngiltere, Osmanlı Devleti'ne bir ultimatom vererek, Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'ni korumayı taahhüt etmiş, karşılığında ise, Ermeni reformu yanında, Kıbrıs adasının da İngiltere tarafından "işgal ve yönetimi"ni kabul etmesini istemiştir. Osmanlı Devleti'nin bu ultimatomu kabul cevabını vermesinden sonra 4 Haziran 1878 tarihinde İstanbul'da Kıbrıs Anlaşması imzalanmıştır. Bundan sonra İngiltere, Kıbrıs'a asker çıkararak işgal etmiştir. Kıbrıs'ın İngiltere tarafından işgal edilmesi, dönemin güçleri tarafından tepkiyle karşılanmış, Rusya da bu duruma tepki göstermişti (Çelik, 2021, s. 5). Böylece 1878 yılından itibaren Kıbrıs adası İngiltere'ye kiralanmış oluyordu. Böylece 1960 yılına kadar sürecek olan Kıbrıs'ta İngiltere hâkimiyeti başlamış oluyordu. Söz konusu olumsuz durum Kıbrıslı Türkleri derinden etkilemiştir. Dolayısıyla Kıbrıs'ın İngiltere'nin idaresine girmesiyle birlikte bir kısım Kıbrıslı Türk adadan ayrılarak Türkiye'ye göç etmiştir (KKTC Dış İşleri Bakanlığı). Bu tarihsel süreç, Kıbrıs'ın geleceği üzerinde derin etkiler bırakmış ve adada yaşayan halklar arasında uzun yıllar sürecek bir gerilim ve çatışma ortamı oluşturmuştur.

3. Kıbrıs'ta İngiltere'nin Egemenliği ve Sosyal Yapı Üzerindeki Etkileri

10 Mayıs 1878 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Salisbury, İstanbul Büyükelçisi Layard'a Kıbrıs'a yerleşme girişiminin başlatılması için talimat verdi (Günay, 2007, s. 116). 12 Temmuz 1878 tarihinde İngiltere, Kıbrıs'a asker çıkararak adanın yönetimini eline aldı (Çakır, 2023, s. 115). İngiltere, Kıbrıs'ı egemenliği altına aldıktan sonra kendine özgü unsurları Ada'ya getirip yerleştirmiş, Ada'da bulunan etnik grupları bütünleştirmek yerine, ayrıştırma siyasetini benimsemiştir. Buna göre Osmanlı döneminde Kıbrıs'ta oluşan kamusal alan ve millet anlayışı gitmiş, yerine etnik kökenli yapılanma getirilmiştir. Buna göre eğitim sistemi, ayrı cemaatlere ve ayrı programlara göre tasarlanmışsa da Türk okulları zaman içinde İngiliz sömürge hükümetinin himayesine girmiştir. Ancak Rum okulları, özerk yapısını her zaman için korumuştur. Yeni dönemle birlikte ticarette, şehirleşmede ve ekonomik yapıda yeni dengeler oluşmuş, modernleşmenin taşıyıcı unsuru olan orta sınıfın inşası ve kamusal alanın tanımlanması yeniden yapılmıştır (Tamçelik, 1960, s. 1). İngiltere'nin adadaki uyguladığı politika, adadaki sosyal sınıflar arasında yeni çatışma alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuş ve İngiltere'nin yönetim tarzı, etnik grupların arasındaki gerginlikleri daha da derinleştirmiştir. 1878 yılında Kıbrıs Adası'na hâkim olan İngiliz Hükümeti, adaya yerleştiği ilk günden itibaren Kıbrıs Türklerini bir tehdit unsuru olarak görmüş ve Türkler üzerinde bir nevi "sindirme politikası" uygulamıştır. Nitekim İngiliz Hükümeti, sömürgeleştirdiği bütün İslam coğrafyasında olduğu gibi yerel unsurların "millî kimliklerini ve hafızalarını" silmek için bir takım uygulamalarda bulunmuştur (Çakıcı, 2023, s. 134). Bu süreçte, Türk toplumu üzerindeki baskılar, Kıbrıs Türklerinin kimliklerini koruma ve

bağımsızlık arayışlarını tetiklemiştir. 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması, iki toplum arasında ortak bir yönetim modelini hedeflemiş olsa da, kısa sürede anayasal anlaşmazlıklar ve karşılıklı güvensizlik nedeniyle krizlere sahne olmuştur. Türkler ve Rumlar arasındaki bu gerilim, ilerleyen yıllarda Kıbrıs sorununu uluslararası bir mesele hâline getirecek olayların temelini oluşturmuştur.

4. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Toplumsal Gerilimler

7 Mart 1953'te Yunanistan hükümet üyeleri, Makarios ve EOKA kumandanı Albay Grivas, EKA andı içmiş; bu tarihten itibaren Rum tarafı Kıbrıslı Türklere karşı büyük bir şiddet hareketi başlatmıştır. Özellikle 1955 yılından itibaren yüzlerce Türk öldürülmüş, Türklere ait mallar yağmalanmış, 6.000 kişi mülteci konumuna düşmüştür. Halkın can ve mal güvenliğinin kalmadığı böyle bir ortamda 1958 yılında Türk Mukavemet Teşkilatı kurulmuştur. Adadaki sürecin giderek çıkmaza girmesi üzerine taraflarla İsviçre ve İngiltere'de görüşmeler düzenlenmiş ve bu görüşmeler neticesinde 11 Şubat 1959'da Zürih Anlaşması, 19 Şubat 1959'da ise Londra Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmalar sonucunda, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması kabul edilmiştir (İnsamer). Bunun sonucunda, Kıbrıs Türkleri ve Rumlar arasında yaşanan gerginlikleri sona erdirmek; Rumların Enosis, Türklerin ise Taksim ideolojisini ortadan kaldırmak ve tüm paydaşların çıkarlarına uygun bir ortam yaratma isteği doğmuştur. (Kata & Ummannel, 2023, s. 215). Kıbrıs'taki siyasi atmosfer giderek yumuşama durumu olacağı sanılırken daha gerilimli bir hâl alıp, taraflar arasında güvenin zedelenmesi ve yaşanan gelişmeleri daha da karmaşıklaştırmıştır. Anlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra anayasanın maddeleri ihlal edilmeye ve Kıbrıs Türk toplumuna zorluklar yaşatılmaya başlanmıştır. Rumlar, anayasanın uygulanamaz olduğu bahanesi ile 13 maddesinin değiştirilmesini talep etmişlerdir. Bu teklifin Türkiye tarafından reddedilmesi üzerine Kıbrıs Türklerine yönelik saldırgan bir politika izlenmeye başlanmıştır (Kata & Ummannel, 2023, s. 2016). Özellikle dış politika konularında Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl Küçük'e tanınan yetkiler ihlal ediliyordu. Küçük, dış politika konularında hiçbir şekilde tam olarak bilgilendirilmiyordu (Çelik & Çelebi, 2020, s. 175).. Bu ihlaller, Kıbrıs'ta çözüm sürecinin ne kadar kırılğan olduğunu ve taraflar arasındaki güven eksikliğinin, barışa ulaşmayı ne kadar zorlaştırdığını gözler önüne sermektedir. Bu gerilimlerin bir büyük boyutuyla, 21 Aralık 1963'te, tarihe "Kanlı Noel" olarak geçecek olayları tetiklemiş ve Kıbrıs'taki Türkler için bir dönüm noktası olmuştur. Bu olay, Kıbrıs Türklerinin güvenliğinin tamamen tehdit altına girdiği, adadaki etnik çatışmaların iyice derinleştiği ve adadaki Türk halkı için büyük bir travma oluşturduğu bir dönemin başlangıcını işaret etmiştir.

5. Kanlı Noel ve Kıbrıs Türklerinin Direnişi

Kanlı Noel olarak bilinen olay, 21 Aralık 1963'te Rumların Kıbrıs Türklerine karşı başlattığı silahlı saldırılarla başlamıştır. Bu saldırılar, adada toplumlar arası çatışmaların şiddetli bir şekilde patlak verdiği ilk büyük olay olarak tarihe geçmiştir. Rumların, Türk toplumu üzerine yönelik gerçekleştirdiği bu saldırılar, sadece bir anda meydana gelen şiddet eylemleri değil, aynı zamanda Kıbrıs'taki etnik çatışmaların ve Türk-Rum ilişkilerinin derinleşmesinin başlangıcını simgelemektedir. Bu olay, Kıbrıs'taki sosyal yapıyı ve iki toplum arasındaki dengeyi temelden değiştirmiş, 1960'larda başlayan bu kanlı çatışmalar, adada yıllarca süren bir bölünmeye ve kalıcı gerilimlere yol açmıştır. 21 Aralık 1963'te, Akritas adı verilen ve Türklerin adadan tamamen temizlenmesini amaçlayan plan, Rum çeteleri tarafından hayata geçirilmeye başlandı. 21 Aralık 1963'te Rumların Lefkoşa'nın Tahtakale semtinde evlerine girmekte olan bir otomobildeki sivil Türklere ateş açması üzerine Zeki Halil ve Cemaliye Emirali isimli iki Türk hayatını kaybetmesine, 7 Türk ağır bir şekilde yaralanmasına sebep olarak başlatmıştır. Rumlar başlattıkları olayları tırmandırmaya devam etmiş ve saldırılarını artırınca Kıbrıs iç savaş konumuna gelmiştir. Kıbrıslı Rumlar Türk Büyükelçiliği'ne 23 Aralık 1963'te ateş açmıştır. Rumlar EOKAcılarla Türklere karşı saldırılarını Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçükün ikametgâhı olan

binaya London Palas Otelinin üzerinden ateş açmışlardır. Rumların söz konusu saldırıları sonucu bir Türk yaşamını yitirmiş, 5 Türk yaralanmıştır (Özkan:2013,778). Rumların ilk saldırılarında sadece Lefkoşa'da 92 Türk öldürüldü, 146 kişi ise yaralandı. Rum terör örgütü EOKA'cı militanlar ilk büyük katliamını, Lefkoşa'da bulunan Ayvasıl köyündeki Kıbrıs Türklerine karşı 23 Aralık 1963'te gerçekleştirdi. Bu köyde esir alınan 21 Kıbrıs Türkü, elleri bağlandıktan sonra katledildi ve toplu mezara gömüldü. Rum çeteleri, 24 Aralık 1963'te Lefkoşa'nın Kumsal bölgesindeki saldırılarına devam ederken, Kıbrıs'taki Türk Alayı'nda doktor olarak görev yapan Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi ile 3 çocuğunu da vahşice katletti (AA). Kıbrıslı Türklerin yaşadıkları bunlarla sınırlı kalmamıştır. Olaylarda saldırıya uğrayan 103 Türk köyü boşaltılmak zorunda kalırken, Kıbrıs'ta 1963'te başlayıp 1964'te de devam eden olaylarda 364 Türk şehit oldu. Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi, Ada'ya Barış Gücü gönderme kararı aldı ve ilk BM Barış Gücü (BMBG) 14 Mart 1964 tarihinde Ada'ya geldi. Ancak BMBG'nin Ada'ya gelmesi de Rumların, Türklere yönelik saldırılarının önüne geçemedi. 1967-1974 döneminde Türklere ekonomik ve sosyal baskılar uygulayarak Ada'dan göçe zorlama ve bu suretle asimile etme politikasını uygulamaya başladı. Kıbrıs'ta 1963-1974 dönemi, Kıbrıs Türkleri için kan, gözyaşı, katliam, toplu mezar ve göç olarak tarihe geçti.(AA). Nihayetinde EOKA'nın türevi EOKA-B'nin elebaşı Nikos Sampson'un Yunanistan'daki cuntanın desteğiyle 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta iktidarı ele geçirmesi, bardağı taşıran son damla oldu. Meseleyi diplomatik yollarla çözme girişimleri de sonuç vermeyince, Türkiye garantörlük yetkisini kullanarak Ada'ya askeri müdahalede bulundu. Böylece hem Kıbrıs Türk toplumunun can ve mal güvenliği temin edildi hem de adanın kuzeyinde müstakil bir Türk devletine giden sürecin önü açıldı(Boyras,2021). Bu müdahale, Kıbrıs'taki etnik çatışmaların sona ermesi ve adadaki Türklerin yaşama hakkının korunması için kritik bir adım olmuştur. Türkiye, garantör devlet olarak müdahalesini meşru bir hak olarak görmüş ve Kıbrıs Türklerinin haklarını savunma amacı gütmüştür. Türkiye, Kıbrıs'ın kuzeyinde Türkler için güvenli bir bölge oluşturulmuş, adada kalıcı bir çözüm için de zemin hazırlanmıştır.

6. Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı

Nihayet, 20 Temmuz 1974 günü başlayan Barış Harekâtı ile adada oluşturulan de facto duruma son verilir ve Kıbrıslı Türklere yönelik katliam girişimlerine de dur denilir(Keser, 2013, s. 86). Harekât, Dünyaya Başbakan Ecevit'in yaptığı tarihî açıklamayla duyurulmuştur:“Bu harekât milletimize, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı olsun. Umarım ki, kuvvetlerimize ateş edilmez ve kanlı bir çatışmaya yol açılmaz. Biz aslında savaş için değil, Türklere de Rumlara da barış getirmek için adaya gidiyoruz. Bu karara, ancak bütün diplomatik, politik yolları denedikten sonra mecbur kalarak vardık.” Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'ın Konuyla İlgili Açıklamaları ise ; “Mukavemet görmez isek, herhangi bir kan dökülmesi olmayacaktır. Kıbrıs'ta, Dünya sulhunun teminine yardımcı bir hareket olacaktır. Cenab-ı Hak, bu hareketten dolayı, milletimize ve bütün insanlığa hayırlı neticeler versin. Tarihi görevimizi ifa etmenin bahtiyarlığı içerisindeyiz” ifadelerini kullanmışlardır.(YTB). Türk kuvvetleri başarılı operasyonlar sonrası 22 Temmuz 1974 tarihinde Girne'yi ele geçirmiştir. Bu olaylardan sonra, Kıbrıs'ta anayasa düzeninin tekrar kurulması için Türkiye, İngiltere ve Yunanistan dış işleri bakanları 25 Temmuz 1974 tarihinde Cenevre'de toplanmışlardır. Görüşmeler sonucunda 30 Temmuz 1974 tarihinde Cenevre Deklarasyonu denilen belgeye imza atmışlardır. Bunun neticesi olarak Türkiye, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasına yönelik hedefine ulaşmasını önlemiştir. Kıbrıs'ta Türk ve Rum toplumlarının özerk yönetimlerinin varlığı kabul edilmiştir. Kıbrıs'ta Türklerin güvenliği sağlanmış ve Rumların Kıbrıs'taki soydaşlarımıza karşı saldırıları engellenmiştir. (Özbaş & Öztaş, 2021, s. 390). Bu bağlamda 1974 Barış Harekâtı, Türkiye'nin ulusal güvenliği ve Kıbrıs Türklerinin varlığını koruma açısından tarihsel bir dönüm noktası olmuştur. Harekât, Kıbrıs'ta barış ve güvenliğin tesisi için diplomasiye öncelik verilmesine rağmen, Rum-Yunan tarafının saldırgan politikaları karşısında bir zorunluluk olarak gerçekleştirilmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı, sadece Türk dış politikası için değil, bölgesel istikrar açısından da önemli bir dönüm noktası

olmuştur. Harekâtın ardından ise Kıbrıs adası, Türkler ve Rumlar arasında fiilen ikiye bölünmüş oldu. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuzeyinde Türkler, güneyde ise Rumlar yaşamaya devam etmiştir. Ancak, 1974'ten sonraki yıllarda, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin güney kısmı uluslararası alanda varlığını sürdürürken, kuzeydeki Türkler, kendi yönetimlerini kurma çabalarına başladılar. Bu çabalar 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilan edilmesiyle somut bir hale gelmiş olmuştur.

7. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci

Kıbrıs Harekatı sonrasında çarpıcı gelişmeler meydana gelmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs harekâtında Amerikan silahlarını kullanmış olması, Kongre tarafından tepkiyle karşılanmış ve Amerikan Senatosu ve Temsilciler Meclisi Aralık 1974'te, 5 Şubat 1975 tarihinden itibaren Türkiye'ye silah ambargosu kararı almıştır. Amerika'nın silah ambargosuna Türkiye'nin cevabı ise 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kuruluşu olmuştur (Bostancı, 2015, s. 323) Kıbrıs Türk Federe Devleti, Kıbrıs Türklerinin politik, ekonomik, sosyal ve idari ihtiyaçlarını karşılamak ve Kıbrıs'ta Rum kesiminin de dikkate alacağı, (Zürh ve Londra Anlaşmalarının zemin oluşturabileceği) bir çözüm anlayışıyla daha sonra kurulacak iki kesimli federal bir Kıbrıs Cumhuriyeti'ne zemin hazırlamak için Kıbrıslı Türkler tarafından kurulmuştur (Erol, 2015, s. 303) Bu gelişme, Kıbrıs'ın siyasi geleceğinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir ve bölgedeki güç dengelerini köklü bir şekilde değiştirmiştir. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kuruluşunun ardından, 15 Kasım 1983 tarihinde Dr. Rauf Denktaş'ın liderliğinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ilan edilmiştir. KKTC'nin ilanı, Kıbrıs Türk halkının egemenlik ve bağımsızlık mücadelesinin bir simgesi haline gelmiş ve Türkiye tarafından hemen tanınmıştır. Bu adım, Kıbrıs'ın iki toplumlu yapısının uluslararası alanda resmiyet kazanmasına yol açmıştır. KKTC'nin ilan edilmesini, eski Lefkoşa Büyükelçisi Asaf İnan şöyle değerlendirmektedir; “KKTC'nin ilanı Kıbrıs sorununda çok önemli bir olaydır. Sorunun gelişiminde bu kademeye gelinceye kadar birçok basamak geçilmiştir. Rum-Yunan tarafının asırlar boyu sürdürdüğü “ENOSİS” takıntılı yaklaşımı 1960 Anlaşmalarına aykırı olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek başına sahiplenme tehdidi ve çabası, Ada çapında Kıbrıslı Türklerin EOKA çetelerinin baskısı ve terörü altında yaşamaya başladığı acılar, bu arada müzakereler, alınan bozulan kararlar, tutulmayan mutabakatlar ve oyalama niyetiyle yapılan yeni yeni anlaşmalar, Rum tarafının uzlaşmaz tutumunun Türk halkına getirdiği yaşamsal kısıtlamalar ve zorluklar, bütün bunlar Kıbrıs sorununun kesinlikle gözden uzak tutulamayacak gerçekleridir. KKTC'nin ilanından evvel, Kıbrıs Türk halkının haklarının ve canının korunması maksadıyla başlatılan mücadelede etkili bir şekilde kurulan örgütlerden Otonom İdareye geçiş, Barış Harekâtından sonra da Federe Devlet kuruluşlarına geçişler, Türkiye'de ve Kıbrıs'ta sorumlu yetkililerin ve kurumların birbirlerine danışmaları ile atıldı. Kıbrıs sorununa muhtemel çözüm arayışlarında coğrafi ve hukuki olarak şekillenmiş KKTC'nin varlığını temel yapı ya da dayanak olarak görmek, geleceğe çok daha güvenli bakmanın en sağlıklı yoludur.” ifadelerini kullanmıştır (Erol, 2015, 307). KKTC'nin ilanı, hem Kıbrıs Türk halkının hem de Türkiye'nin uluslararası alanda haklı mücadelesinin bir göstergesi olarak tarihe geçmiştir ve bu karar, adada kalıcı barış ve çözüm arayışlarında önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, günümüzde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Türkiye'nin desteğiyle uluslararası platformda haklarını savunmaya devam etmekte ve 2017 yılında Türk Dili Konuşan Ülkeler Topluluğu'na (TDT) gözlemci üye olarak kabul edilmiştir. Bu gelişme, KKTC'nin uluslararası alandaki görünürlüğünü artırmış ve Türk dünyasıyla olan ilişkilerini güçlendirmiştir.

8. Sonuç

1571'de Osmanlı'nın Kıbrıs'ı fethetmesi, adadaki denetimi sağlamak ve bölgedeki deniz yollarına hâkim olmak adına büyük adım olmuştur. Osmanlı yönetimi altında Kıbrıs, toplumsal huzuru sağlamış ve halkın refahını artıran bir yönetim anlayışı benimsenmiştir. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflamaya başlamasıyla birlikte Kıbrıs'ta istikrarsızlıklar ve etnik gerilimler yaşanmaya başlamıştır.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında, İngiltere'nin Osmanlı'ya karşı tutumu değişmiş ve Kıbrıs, Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte İngiltere'nin denetimine girmiştir. Kıbrıs'ın İngiltere'ye kiralanması, adada derin toplumsal ve siyasal etkiler yaratmış, Kıbrıslı Türklerin bir kısmının Türkiye'ye göç etmesine yol açmıştır. Bu süreç, Kıbrıs'ın geleceğini şekillendiren gerilimlerin temellerini atmış ve adadaki etnik çatışmaları derinleştirmiştir.

İngiltere'nin 1878'de Kıbrıs'ı kiralaması ve 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması, adadaki etnik gruplar arasındaki çatışmaların daha da derinleşmesine sebep olmuştur. Özellikle Rumlar ile Türkler arasındaki anlaşmazlıklar, 1963'teki Kanlı Noel olaylarıyla Türklere yapılan saldırılar zirveye çıkmış ve Kıbrıs sorunu uluslararası bir mesele haline gelmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulumuyla birlikte yaşanan anayasal sorunlar ve etnik gerilimler, ada halkının güvenliğini tehdit etmiş ve çözüm sürecini çıkmaza sokmuştur.

1974 Kıbrıs Barış Harekatı, Türkiye'nin Türk toplumunun güvenliğini sağlamak için gerçekleştirdiği önemli bir adım olmuştur. Türkiye, Yunan Cuntası'nın desteklediği Kıbrıs Rumları tarafından gerçekleştirilen darbe sonrasında, adadaki Türklerin hayatını koruma amacı güderek askeri bir müdahalede bulunmuştur. Bu müdahale, Türklerin Kıbrıs'taki varlıklarını sürdürmesini sağlamak için büyük rol oynamıştır. Türkiye'nin müdahalesi sonrasında adada kuzeyde Türkler için güvenli bir bölge oluşturulmuştur ve ardından veadada fiilen iki toplumlu bir yapı ortaya çıkmıştır. 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş ve Türkler, Kuzey Kıbrıs'ta özerk bir yönetim oluşturmuşlardır. 1983 yılına gelindiğinde, Kıbrıs Türk toplumu için mevcut yapının yetersiz olduğu ve kendi devletlerini kurma ihtiyacı olduğu düşüncesi ağırlık kazanmıştır. 15 Kasım 1983'te, KKTC, Kıbrıs Türk toplumu tarafından ilan edilmiştir.

Kaynakça

- AA. (2023). Kıbrıs'ta Rumların gerçekleştirdiği Kanlı Noel katliamının üzerinden 58 yıl geçti. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kibrista-rumlarin-gercekestirdigi-kanli-noel-katliaminin-uzerinden-58-yil-gecti/2452203>
- Arkan, Merve Senem. (2015). Kıbrıs'ın fethi: Haritalarda 1570-1 Mağusa kuşatması. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(5), 1-12.
- Balyemez, Mehmet. (2021). İngiliz yönetimi döneminde Kıbrıs'ta çıkarılan ikinci Rum isyanı (18-19 Aralık 1954). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 37(103), 217-252. doi: 10.33419/aamd.927039
- Baktıaya, A. (2006). "93 Harbi" Sırasında İngilizler ve Araplar. *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, 12(31), 1-20. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cyprusstudies/issue/54302/736911>
- Bostancı, Mustafa. (2015). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânı ve buna yönelik tepkilerin Türk kamuoyundaki yankıları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 34(57), 317-356. doi: 10.1501/Tarar_0000000608
- Çakıcı, Derya. (2023). İngiliz idaresi döneminde Kıbrıs Türklerinin toplumsal meselelerinin çözümünde Dr. Fazıl Küçük'ün rolü. *Mavi Atlas*, 11(1), 120-139. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumusmaviatlas/issue/76984/1242835>
- Çakır, Gül. (2023). Kıbrıs'ın İngiltere'ye geçici olarak devrine giden süreçte İngiliz parlamentosu ve kamuoyundaki tartışmalar. *Tarih Alanında Seçme Yazılar-I*, 109-129.
- Çelik, Vasfiye. & Çelebi, İlker. (2020). 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 2004 Annan Planı'na kadar olan süreçte Kıbrıs meselesi. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)*, 6(2), 168-193. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1405348>

- Çelik, Ahmet.(2021). 93 Harbi Sonrası Kıbrıs'ın İngiltere'ye Devrinin Dönemin Rus Basınındaki Yansımaları. *Akdeniz 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*. 5-20.
- Erol, Hande. (2015). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(17), 296-313.
- Çoruh, Haydar. (2018). Morali Korsanların Kıbrıs Çevresindeki Faaliyetleri (1821-1828). *Journal of Turkish Research Institute* (61), 297-312.
- Güler, Yavuz.(2004). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar Kıbrıs meselesi. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 101-112.
- Hacıbekiroğlu, Zübeyde. (1995). *Kıbrıs sorunu ve tarafların tutumları* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.1-81. <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/28915.pdf>
- İnsamer. *Ülke profili: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkezi. Erişim adresi: <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti/>
- Keser, Ulvi. (2013). *Kızılây belgeleri ışığında Kıbrıs Barış Harekâtı (1974)*. Türk Kızılây Tarih.1-681.<https://kizilaytarih.org/yayinlar/11-kizilay-belgeler-işiginda-kibris-baris-harekati-1974-profdr.pdf>
- Kabasakal, Hüseyin. (1986). *Kıbrıs 'ın fethi (1570-1571)*. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1-151.
- Kata, Münevver & Ummanel,Azize. (2023). Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963) döneminde Kıbrıs Türk basınında Atatürk. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Bahar 2023, 107, 211-236.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı Enformasyon Daire Başkanlığı, *Kıbrıs'ta İngiltere dönemi (1878-1960)*. <https://pio.mfa.gov.ct.tr/kibrista-ingiltere-donemi-1878-1960/>
- Özbaş, Ayşenur, & Öztaş, Sezai. (2021). Edirne Kıbrıs gazilerinin gözünden Kıbrıs Barış Harekâtı. *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 385-417. doi: 10.32953/abad.983879
- Özkan, Ali. (2013). Enosis, kanlı Noel olayı ve Birleşmiş Milletler'de Kıbrıs sorununda Türkiye'ye Arnavutluk desteği. *International Journal of Social Science*, 6(2), 765-796. doi: 10.9761/jasss_556
- Tamçelik, Soyalp. Kıbrıs meselesi ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti (15 Ağustos 1960). *Atatürk Ansiklopedisi* 1.-10. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kibris-meselesi-ve-bagimsiz-kibris-cumhuriyeti-15-agustos-1960/>
- Vatansever, Müge. (2010). Kıbrıs sorununun tarihi gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12, 1487-1530.
- YTB. Barışın teminatı: Kıbrıs Barış Harekâtı. *T.C. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı*. <https://ytb.gov.tr/haberler/barisin-teminati-kibris-baris-harekati>